

ДО ПРОБЛЕМИ ЯВИЩНОСТІ ПОЕЗІЇ РУХУ ОПОРУ

Анотація. Незважаючи на труднощі наукової інтерпретації поезії українського резистансу, це явище викликає жвавий інтерес у дослідників, адже визвольна ідея в героїчній поезії українців набула найосмисленішого звучання саме в період II світової війни. Прикметною рисою, що вирізняє українську поезію опору, є те, що її створювали вояки Української Повстанської Армії, безпосередні організатори підпільних збройних національно-визвольних угруповань.

Ключові слова: резистанс, поезія руху опору, поколіннєве переживання, поезія УПА.

Annotation. Despite the difficulties of scientific interpretation of the Ukrainian resistance poetry, this phenomenon arouses a great deal of interest among researchers because the liberation theme in the Ukrainian heroic poetry became the most meaningful during the Second World War. A notable feature that distinguishes Ukrainian resistance poetry is that it was created by soldiers of the Ukrainian Insurgent Army, direct organizers of underground armed national liberation groups.

Keywords: resistance, poetry of the resistance movement, generational experience, poetry of the UPA.

Актуальність дослідження. Література українського Резистансу, на переконання науковиці І. Роздольської [Роздольська 2022: 282], є передовим мистецьким явищем свого часу, котре «міцно вкорінене в соціально-історичний час 40-50-х років XX століття, своєю появою завдячує кінцесвітньому геополітичному зрушенню у період Другої світової війни, коли Україна спромоглася на збройний рух опору, а разом із ним і на власне підпільне військо, живлене силами самого народу. В надрах збройної боротьби його

безпосередні учасники із середовищ ОУН-УПА, творячи бойову історію України, як «Ukraina combatanta», «Ukraina militants», із ідейної спонуки творили і її документальний та художній літопис» [Роздольська 2022: 282]. Саме І. Роздольська [Роздольська 2022], присвятила цілий ряд ґрунтовних наукових праць проблемі класифікації поколінь і поколіннєвих переживань у межах резистансу, кваліфікуючи їх, звісно, у межах руху опору ХХ століття, із спадкоємними впливами літератури УСС, особливо стосовно поезії. Своєчасним є вивчення трагічного оптимізму як світоглядного характеру та філософської основи поезії 40-50-х років ХХ століття, а саме поезії УПА, творчості ліриків-ризикантів, парадоксальних і вельми цільних у своїй всеохопній боротьбі за свободу України.

Стан дослідження. Поезія українського резистансу стала об'єктом дослідження відомих українських науковців, а саме: Ірини Роздольської [Роздольська 2022: 281-286], Петра Шкраб'юка, Василя Барки [Барка 1954: 52-54], Тараса Салиги [Салига 1994: с. 389] та інших. Однак, літературне явище резистансу не отримало однозначної, безпристрасної, визнаної «більшістю голосів» фахової наукової оцінки. Досить детально тему поезії резистансу 40-50-х років ХХ століття досліджував Тарас Салига. Ще у 1994 році він розпочав серію публікацій під назвою «Нескорена Муза». Предметом дослідження його праць стає тема повстанських творів, світобачення їхніх авторів, новаторство і традиції віршів УПА [Салига 1994: 389].

Тому *мета нашої розвідки* – з'ясувати особливості трагічного оптимізму поезії руху опору 40-50-х років ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Українська поезія резистансу 40-50-х рр. ХХ ст. є яскравим виявом культури резистансу, потенціалу руху опору, адже творцями резистансної поезії стали безпосередні учасники підпільних збройних національно-визвольних угруповань. Рух опору в Україні у межах ХХ століття зацікавив багатьох визначних

учених, серед яких Василь Барка, [Барка 1954: 52-54], І. Зелененька [Зелененька 2008: 2-8], Г. Зелінська [Зелінська 2009: 387-399], І. Роздольська [Роздольська 2022: 281-286], Т. Салига [Салига 1994: 7]. Їхні праці дають уявлення про масштабність явища, про його спадкоємно-наслідкові прояви та паралелі, резонансність, що проектується на ХХІ століття, а звідси – важливі для розуміння сучасної боротьби українців.

Серед найвідоміших письменників, які були безпосередніми творцями поезії резистансу, знаходячись у постійній боротьбі, заявивши про себе на мистецькій арені саме в 40-50-х роках ХХ століття, поставши на ґрунті традицій відомої в колах повстанців поезії УСС:

1) Олесь Бабій – воїн УСС та УПА, автор гімну ОУН «Зродились ми великої години» (затверджено Проводом Українських Націоналістів у 1932 р.), поет, літературознавець, автор поетичних збірок: «Ненависть і любов» (1921 р.), «Поезії» (1923 р.), «Перехрестя» (1930 р.), «За щастя оманю» (1930 р.), «Пожнив'я» (1939 р.), поем: «Гуцульський курінь» (1927 р.), «Жнива» (1946 р.), «Повстанці» (1956 р.) [Мизак 2011: 6-11];

2) Юрій Липа – поет, письменник, публіцист, лікар УПА, збірки віршів: «Світлість» (1925 р.), «Суворість» (1931 р.), «Вірую» (1938 р.) [Мизак 2011: 6-11];

3) Марко Боеслав (літературний псевдонім Марка Дяченка) – публіцист українського збройного підпілля ОУН-УПА, поет УПА, редактор підпільного часопису «Чорний ліс» (1947-1950 рр.), автор поетичних збірок: «Іскри» (1936 р.), «Юні дні» (1938 р.), «Село» (1939 р.), «В хоробру путь» (1947 р.), «Непокірні слова» (1951 р.), «Сурми, партизанська музо» (2008 р.) [Мизак 2011: 6-11];

4) Петро Гетьманець (літературний псевдонім Петра Василенка) – редактор підпільного журналу «Лісовик», автор збірки поезій «Мої повстанські марші» (1945 р.) [Салига 1994: 395-396];

5) Марта Гай (літературний псевдонім Галини Омелянівни Голояд-Савицької) – зв'язкова ОУН-УПА, поетеса, членкиня Спілки письменників України із 1995 року, авторка збірок віршів: «До зорі» (1950 р.), «Свіча» (1995 р.) [Мизак 2011: 6-11];

6) Ольга Звіробій (літературний псевдонім Ольги Ільків) – членкиня ОУН, зв'язкова командира УПА Романа Шухевича, авторка збірки віршів «У теренах двох «закриток»» (2011 р.) [Мизак 2011: 6-11];

7) Катерина Мандрик-Куйбіда – зв'язкова УПА, українська поетеса та громадсько-історична діячка, авторка збірок поезій: «Ой летіли журавлі» (2001 р.), «Благослови вогнем» (2007 р.), «Терпка ти, доленько, на смак» (2011 р.) [Мизак 2011: 6-11];

8) Іван Ірлявський (літературний псевдонім Івана Рошка) – член культурної служби безпеки ОУН, автор чотирьох поетичних збірок, які були друковані у Празі: «Голос Срібної Землі» (1938 р.), «Моя весна» (1940 р.), «Вересень» (1941 р.), «Брості» (1942 р.) [Мизак 2011: 6-11];

9) Олекса Веретенченко – український поет епохи резистансу, мистець УПА, автор збірок віршів: «Перший грім» (1941 р.), «Чорне гніздо» (1943 р.), «Дим вічності» (1951 р.) [Мизак 2011: 6-11];

10) Яр Славутич (літературний псевдонім Григорія Жученка) – воїн УПА, видатний український поет, літературознавець, мовознавець та перекладач, автор поетичних збірок: «Гомін віків» (1946 р.), «Спрага» (1950 р.), «Фаза» (1960 р.), «Маєстат» (1962 р.), «Завойовники прерій» (1968 р.), «Мудрощі мандрів» (1972 р.) [Мизак 2011: 6-11];

11) Михайло Ситник – поет, мистець УПА, публіцист, журналіст, автор таких поетичних збірок, як: «Від серця» (1942 р.), «Нові обрії» (1942 р.), «Відлітають птиці» (1946 р.) [Мизак 2011: 6-11].

Василь Барка наголосив на екзистенційних межових умовах життєтворчості письменників епохи Резистансу,

котрі прямо визначають як художній світ, так і непрости психологічні перипетії власних героїв [Барка 1954]. Ірина Роздольська підсумувала: «... ми бачимо драму буття людини українського Резистансу в найзначущіших вузлах – життя, наближення до смерті, перед обличчям смерті, у любові, вірі, стоїчності, у випробуванні на добро, зло, вірність, особисте і загальне щастя, тобто все те, що входить до сфери духовних цінностей особистості» [Роздольська 2022: 282].

Висновки. Твори кожного із мистців резистансу, які творили в умовах жорсткого протистояння, присвячуючи своє життя боротьбі за Україну, влягає в канон так званого трагічного оптимізму, що проголошував звияжну непереможеність українського народу.

Література

1. Barka V. The Artistik Literature of The Ukrainian Undeground. The Ukrainian Insurgent Army in fight for freedom. New York: United committee of tne UkrainianAmerican organizations of New York, 1954. P. 52–54.
2. Зелененька І. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...» : Тарас Мельничук і літературний процес 60-90-х років в Україні. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. 152 с.
3. Зелінська Г. Творчість Марка Боєслава у контексті літератури українського резистансу (до 100-річчя з дня народження). Прикарпатський вісник НТШ. Слово. 2009. № 2(6). С. 387–399. URL : <file:///C:/Users/Admin/Downloads/andriykopanytsia-word,+387-399.pdf> (дата звернення: 28.03.2023).
4. Ковалів Ю. Українська поезія першої половини ХХ століття. Київ, 2000.
5. Ковалів Ю. Художня хроніка великої трагедії (Українська література Другої світової війни). Київ, 2004.

6. Мизак Н. Повстанська муза. Додаток до серії «За тебе, свята Україно». Чернівці-Торонто : АНТ ЛТД, 2011. 274 с.; іл.

7. Роздольська І. Аксіологічні орієнтири літератури українського резистансу : досвід і візія Євгена Дмитрика – Зиновія Матли. Народознавчі зошити. 2022. № 2 (164). С. 281–286. URL : <https://nz.lviv.ua/archiv/2022-2/4.pdf> (дата звернення: 28.03.2023).

8. Салига Т. Нескорена Муза (Штрихи до поезії УПА). *Шлях перемоги*. 1994. 15 жовт. С. 7.

9. Слово і зброя. Антологія української поезії, присвяченої УПА і революційно-визвольній боротьбі 1942-1967. Упорядн. Полтава Л. Торонто : Видав. спілка «Гомін України», 1968. 415 с.

10. Чорний ліс. Видання команди Станиславівського тактичного відтинка УПА (Чорний ліс), 1947-1950. Торонто : Видавництво Літопис УПА, 1989. 302 с.

Лозовська Вікторія Анатоліївна – здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 035.01 Середня освіта (Українська мова та література)).
Наукові інтереси: історія української літератури ХХ століття.

Катерина Кривонос
Наук. керівник – к. філол. н., доц. Кривка В. П.

СПЕЦИФІКА ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ЛЕОНІДА ТАЛАЛАЯ

Анотація. У статті розглянуто художні особливості поезії Леоніда Талалая. Автор наголошує на насиченості картин природи історичними асоціаціями, що передає